

liu, BDC III, 41); Verdaguer usava la variant *camille-res* (poesia de c. 1865): «que baixen a obrir si'ls plau—. / Molt bé van les *camilleres*, / millor les corrandes van, / mentres canten les corrandes, / lo cisteller hi ha pujat / a presentà'ls la cistella --» (O. C., ed. popular *Ilustr. C.* xxix, 113, *Los Camillayres*, v. 48).

Més tard explicà: «el nom de *caramelles* comença a entregirar-se vers Riudarenes ab el de *camarelles*, que domina en bona part de Catalunya, i que es cambia a la Plana de Vich amb el de *camalleres*» (*Obres*, Bna., 1907, vi, 140).¹ No és, com s'ha dit i fins escrit, que *camalleres*, *camilleres*, *camarelles*, siguin el fruit d'una metàtesi (fet desusat o molt rar quan entremig hi ha la vocal tònica) sinó que primer es formà el derivat *carameller*, *-eres*, i aquest perdé la síl·laba pretònica *-ra-* per haplogogia: *carameller* > *cameller*, *caramelleres*² > *camalleres*, ço que al mateix temps explica la *i*, que resultava fàcilment de la palatalització d'una *e*, però difícilment d'una *a*; *cameller*, *-iller*, doncs, no és una mera masculinització de *caramelles* (*camar-*) sinó derivat amb *-er* de *caramella* 'el qui toca la caramella': *caramell-er*; com ho demostra palpablement *camillaire* (veg. infra), on el sufix *-aire* ha relleuat el seu equivalent *-er*.

Figuradament *fer caramelles* prengué ja des d'antic un sentit secundari entorn del de 'cosa poc seriosa': sigui vagareig, vanitat o desvarieig d'home gran, sigui 'criaturada': el mallorquí Torres en la seva biografia de Costa i Llobera (*IdOr*, p. 13) parafraseja o anomena per circumloqui la infància com l'*edat de fer caramelles*, però ja en JRoig trobem l'altre matís: «desperta't, leva, / no hages por / obre -l teu cor / e les orelles: / grans *caramelles* / són estes tues: / cové que sues, / puys variegues / e tant vanegues!» (*Spill*, 6488). Un altre sentit secundari és l'obscè 'membre viril' (potser també de *tocar la caramella*: 'tocar l'instrument acanonat' per dir-ho així), que veiem usat en el *Llibre de Tres* (c. 1400): «tres coses fan l'om gras: molt menjar, molt dormir, la *caramella* no massa febrir» (*Rom.* xii, 234), literalment 'no brunyir-la massa'; sentit solament insinuat en el *Procés de les Olives*, v. 1093.

És ja quasi un mer homònim el nom de la gran vall de *La Caramella*, que desemboca dels Ports de Besçit (no de Gandesa, com diu erradament *AlcM*) cap al Mas de Barberans, car ací probablement es tracta d'un collectiu-diminutiu CALAMĒTŪLA 'els petits canyars', plural neutre d'un collectiu en *-ETUM*, *-ETULUM*, derivat directament de CALAMUS i no pas del seu diminutiu CALAMELLUS (cf. les parelles *Llorell-Lloret*, *Pinell-Pinet*, *Perella-Pereda*, *Olzinelles-Alzineda*, etc.). El tipus ll. vg. CALAMELLA és el que ha restat a la major part de les llengües romàniques: it. *caramella*, fr. ant. *chalemele*, *chalumele*, oc. *caramela*, al costat del fr. mod. *chalumeau*, cast. *caramillo* (DCEC I, 670-1) (el bc. *šaramel* tant podria ser formació indígena, amb *š-* diminutiva i eliminació del pseudo-article *-a*, com forma afrancesada). El femení *-ELLA* en lloc del masculí CALAMELLUS podria ser una antiga formació col·lectiva, com suggereix el FEW II, 53b13, motivada

per una combinació de dues o més canyetes formant un instrument més perfeccionat, però també s'entreveuen d'aquest detall altres explicacions versemblants.

DERIV.: *Carameller* (i veg. supra) eiv. 'tocador de flauta en funcions solemnes': «Siguen los tres *caramellés*, siempre uno en pos de otro, tan tiesos y graves, para hacer humilde reverencia ante el altar mayor y sentarse en el presbiterio, en sitial que *ad hoc* se ha colocado al lado de la Epístola; empieza la misma y, terminado el Evangelio, sentado el sacerdote y, a indicación de éste, se levanta la *escuadra*, y previa nueva ceremonia ante el altar, se colocan el tamborilero dándole frente con el *tambó* colgado de su brazo izquierdo, la *flauta* con la mano de este costado, y con la derecha, el *tucadó* con que ha de dar al parche de su instrumento», Castelló, *Ibiza y Form.*, 197; cf. els gravats d'aquesta cerimònia en el llibre de Spelbrink sobre Eivissa (BDC xxv). *Caramellaire*; *caramellar*. Verdaguer usà *camillaire* i *camiller* en la poesia citada: «*camiller* qui va a davant / dóna tres trucs a la porta, / que baixen a obrir si'ls plau» (v. 45), però *camillaire* sinònim, en el títol i els vv. 32 i 104.

Caramell [1507, Busa-Nebr., i *DTO.*, 1660: «*caramells de glas*: stiria, crustula e gelu»; «un *caramell de gel*», doc. mall. de 1726, *AlcM*; ex. de Pelay Briz en el *DBal.*], de CALAMELLUS 'canyeta'; altres accs.: a Menorca sembla designar alguna concreció mineral en el fons de la mar (potser evolució de la idea d'estalactita de les coves, *AlcM*, § 1b): a Fornells troben *fàrj i kərəmēls* en certs indrets enfora del port., 1964; 'filament de cànem que serveix als pescadors': «el roc que havia portat l'oncle, lligat amb un *caramell*, ens va servir d'ancora», JRuyra, *Pinya de Rosa* I, 35-36, i O. C., 967b; 'processó de cabres' mall. (Manacor, *BDL* IX, 305; cf. potser l'acc. 'montón desordenado' en el cast. *caramillo*, DCEC, s. v. *encaramar*).

¹ En el Lluçanès —Santa Eulàlia de Puig-oriol, 1964— vaig sentir *las kamañeras*, i crec que un altre ho deia amb *-i*: «es reunien els fadrins per les *kamiñéras*». —² Montanyà, *Top. Mèdica de Ponts*, localitza allí la forma plena, encara sense l'haplogogia (no veig per què aparegué imprès *caram-melleres*, p. 194: no asseguro que ho interpreti bé ni malament *AlcM*, que ho cita com a *caramelleres*). Per al masculí a Eivissa, veg. infra.

CARAMIDA, 'imant', 'brúixola', probablement del gr. *καλαμίτης* 'relatiu a la canya', nom donat a l'imant, que abans de la invenció de la brúixola posaven surant en un recipient de canya perquè marqués el Nord; la *-l-* es canviaria en *-r-* en l'àrab *qáramiṭ*. □ 1.ª doc.: Llull.

També: «En axí com és tirat / lo ferre per *caramida*, / dispon-lo a mal son grat: / de tal valor és garnida», Turmeda, *Div. Mall.*, 125; «la *caramida* tira e reté la agulla --- lo lambre a una palleta», St. Vicent F. (*Quar.*, 312.32); «*caramida*: magnés, *-etis*», OPou (*TbPu.*, 314); a Menorca, pedreta de ferro magnètic que s'usa, popularment, penjada en una bosseta «a defensiva dels avortaments» i del verí, Camps